

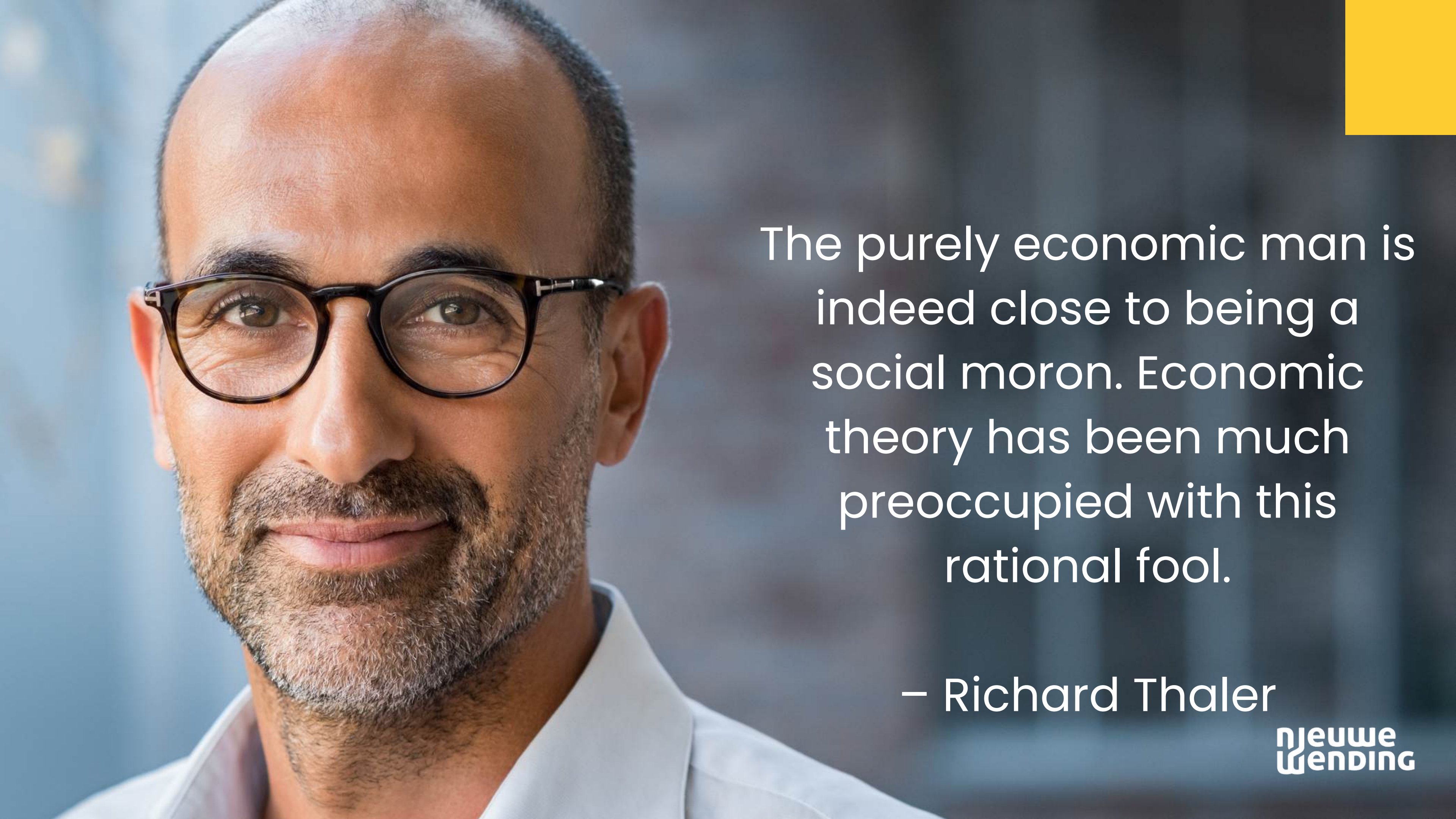
Anders zien.
Anders doen.

“Eigenlijk kan dit dus niet”

De psychologie van de energietransitie

The purely economic man is indeed close to being a social moron. Economic theory has been much preoccupied with this rational fool.

– Richard Thaler

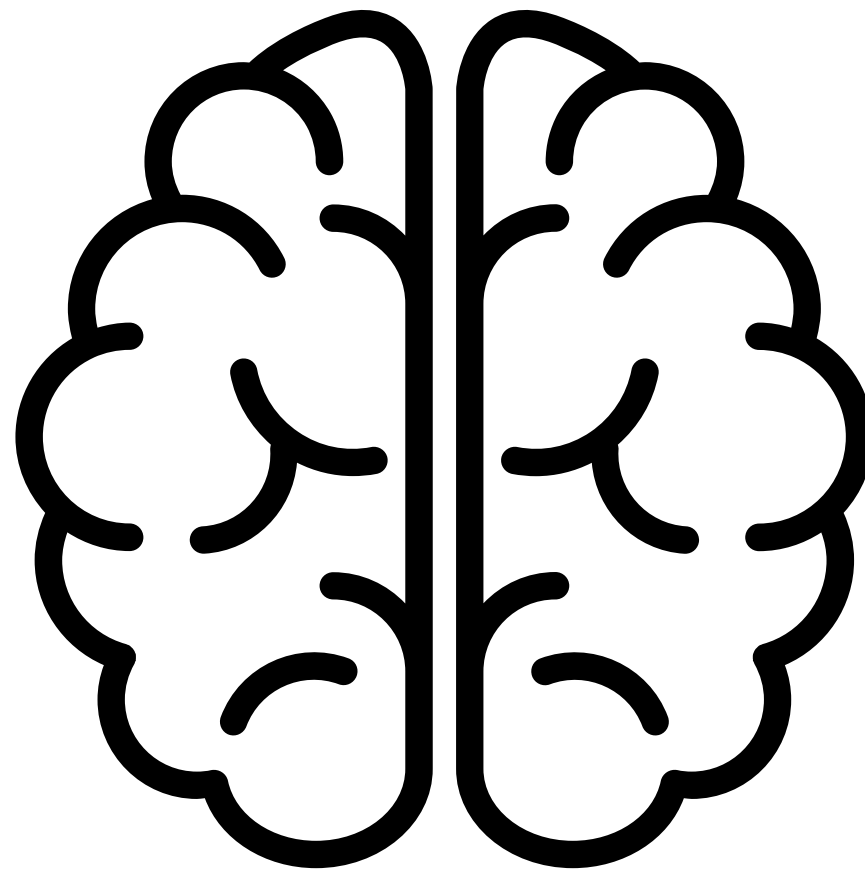
Sociale vergelijking	5-10% minder verbruik	Vooral effectief bij hoge verbruikers
Financiële prikkel	Beperkt effect	Minder motiverend dan sociale vergelijking
Directe feedback	Positief effect	Werkt beter dan abstracte informatie
Wedstrijden/beloning	Kortdurend effect	Extra motivatie, maar niet structureel
Positieve feedback	Voorkomt boemerang-effect	Voor lage verbruikers

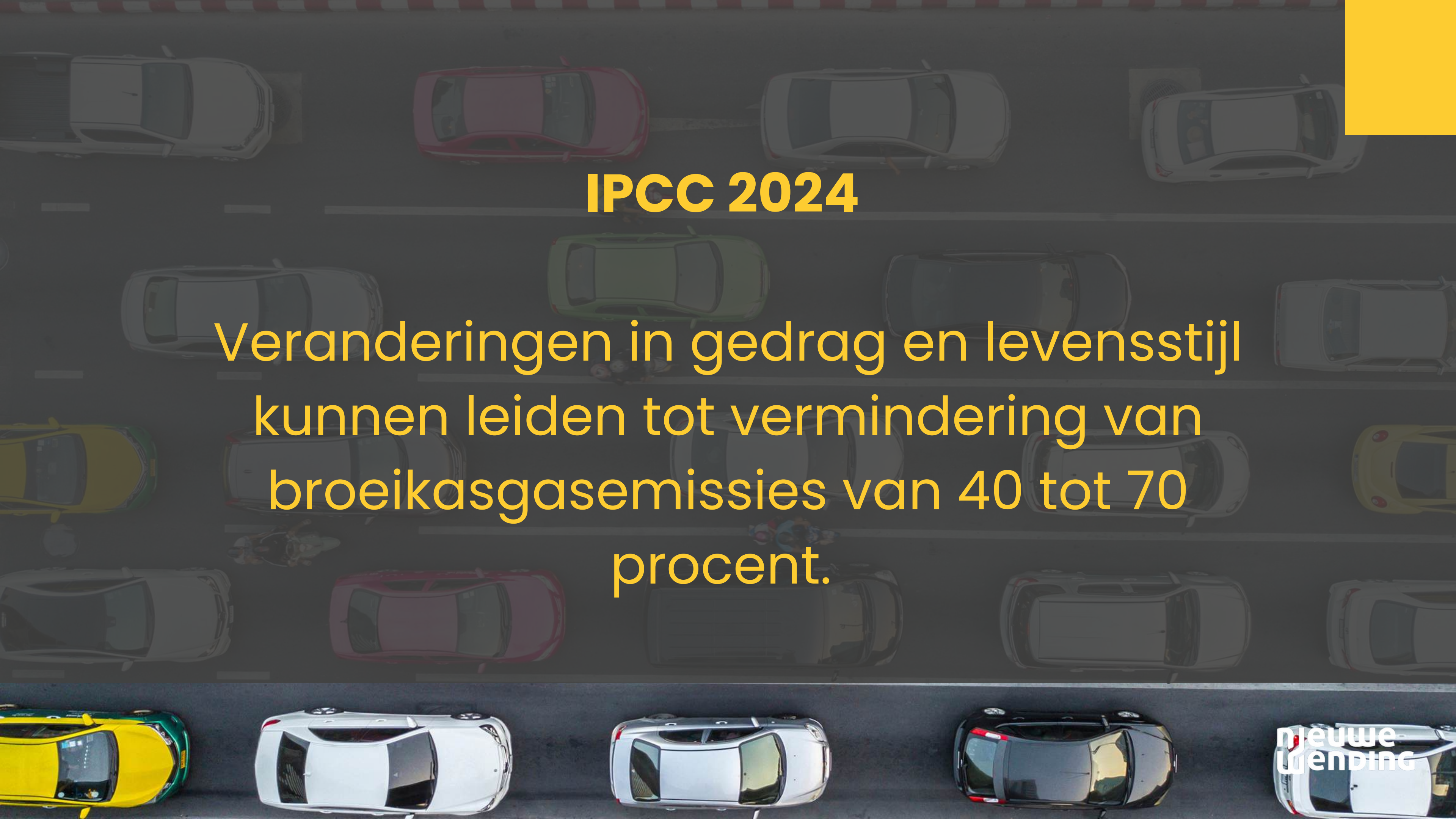
Groepsmeter 1

 Meer info

thinking fast and slow

IPCC 2024

Veranderingen in gedrag en levensstijl
kunnen leiden tot vermindering van
broeikasgasemissies van 40 tot 70
procent.

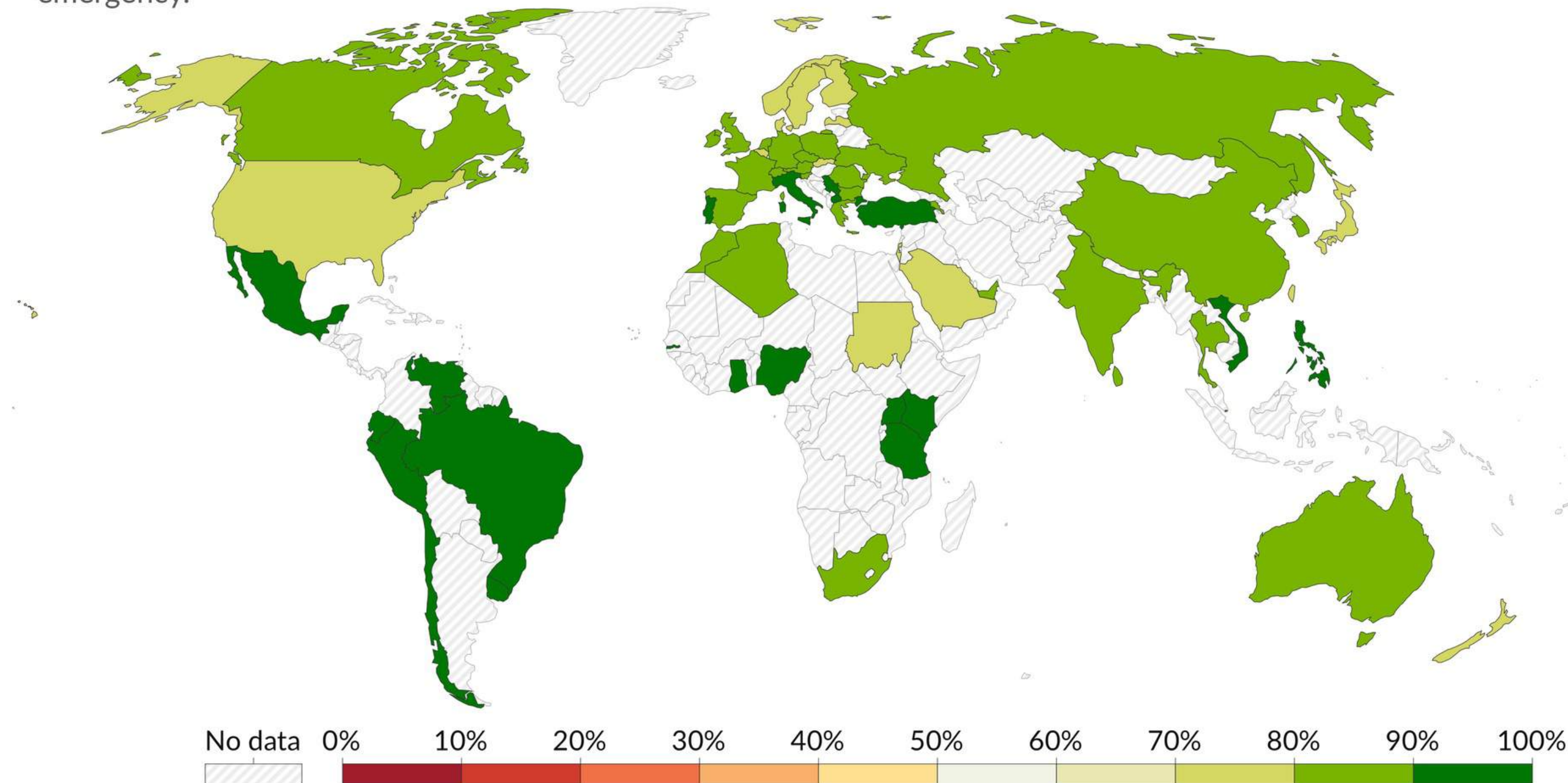

IPCC 2024

Mensen nemen klimaatverandering serieus

Share of people who believe in climate change and think it's a serious threat to humanity, 2023

Participants were asked to score beliefs on a scale from 0 to 100 on four questions: whether action was necessary to avoid a global catastrophe; humans were causing climate change; it was a serious threat to humanity; and was a global emergency.

Data source: Vlasceanu et al. (2024). Addressing climate change with behavioral science: A global intervention tournament in 63 countries.

Note: Based on survey data across almost 60,000 participants from 63 countries.

OurWorldinData.org/climate-change | CC BY

Overgrote meerderheid Nederlanders blijft vlees eten

Dit jaar eet 95 procent van de Nederlanders vlees. Dat is een lichte stijging ten opzichte van de 94 procent in 2022.

15-10-2024 | Updated on: 17-10-2024 | [Nieuws](#) | [Retail](#)

Foto: Canva

8% meer files op de Nederlandse wegen in 2024

27 december 2024:

De filezwaarte (lengte x duur file) op de Nederlandse wegen is in 2024 met 8% gestegen, meldt de ANWB op basis van verkeersdata, geleverd door TomTom. Hoewel de eerste helft van het jaar een lichte daling liet zien, zorgden de zomer- en najaarsmaanden voor aanzienlijk meer files vergeleken met dezelfde periode in 2023. De ANWB wijst op bevolkingsgroei en de toename van het aantal voertuigen als de belangrijkste oorzaken van de stijgende verkeersdruk.

[Lees verder](#)

NIEUWS

Nederlanders pakken voor vakanties weer meer het vliegtuig, het milieu ten spijt

Nederlanders gaan in 2025 meer op vliegvakantie, blijkt uit onderzoek in opdracht van de reisbranche. De luchtvaart wint iets terrein ten opzichte van de auto en trein.

Erkan Goenee 13 mei 2025, 18:31

[Bewaren](#)

[Delen](#)

Eiwittrends 15 oktober 2024

ANWB 27 december 2024

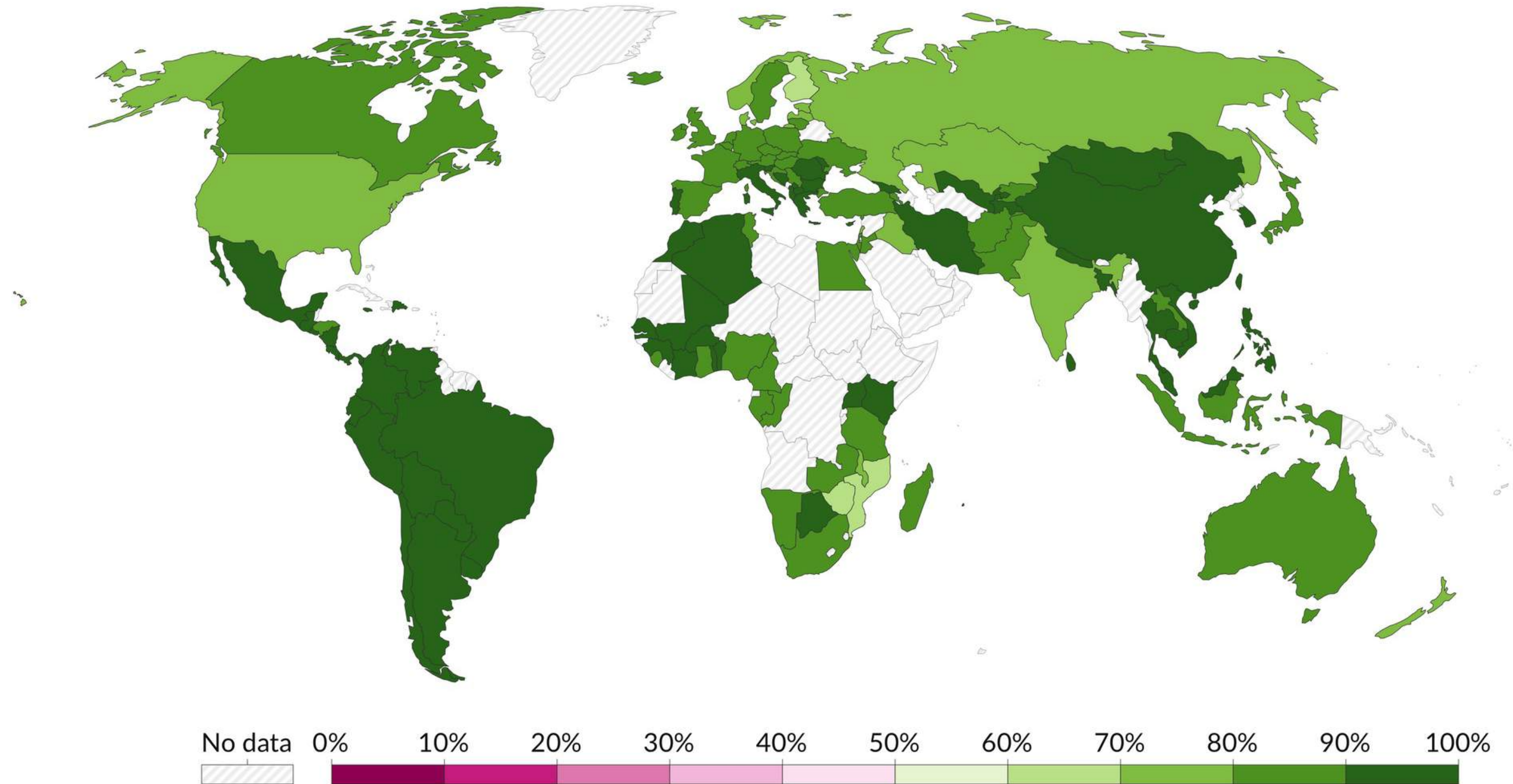
Volkskrant 13 mei 2025

**nieuwe
wending**

Share of people who say their government should do more to tackle climate change, 2024

Based on representative surveys of almost 130,000 people across 125 countries. Participants were asked: "Do you think the national government should do more to fight global warming?"

Selectieve blootstelling

"Ik las vorig jaar een
dat CO² door vliegen
wel meevalt"

Verantwoordelijkheid vermijden

"Ik wilde eigenlijk niet
naar Tenerife, het was
mijn man's idee"

zekerheid tonen

"Dat vliegtuig gaat
toch wel, of ik er nu
inzit of niet"

afbreuk aan de bron doen

"Wetenschappers
spreken zichzelf
tegen"

"Een paar keer per jaar
vliegen kan echt geen
kwaad"

schade bagatelliseren

"Je moet niet
Roomser dan de paus
willen zijn"

"Ik vlieg alleen
intercontinentaal"

"Ik vlieg echt veel
minder dan mijn
collega's"

sociale validatie

ACTION-INTENTION GAP

BEST
INTENTIONS, EVER

FLAMING GAP OF
"BLAH, MAYBE LATER"

SUPER
AWESOME
OUTCOME

school voor journalistiek

Teun Bureau voor Communicatie

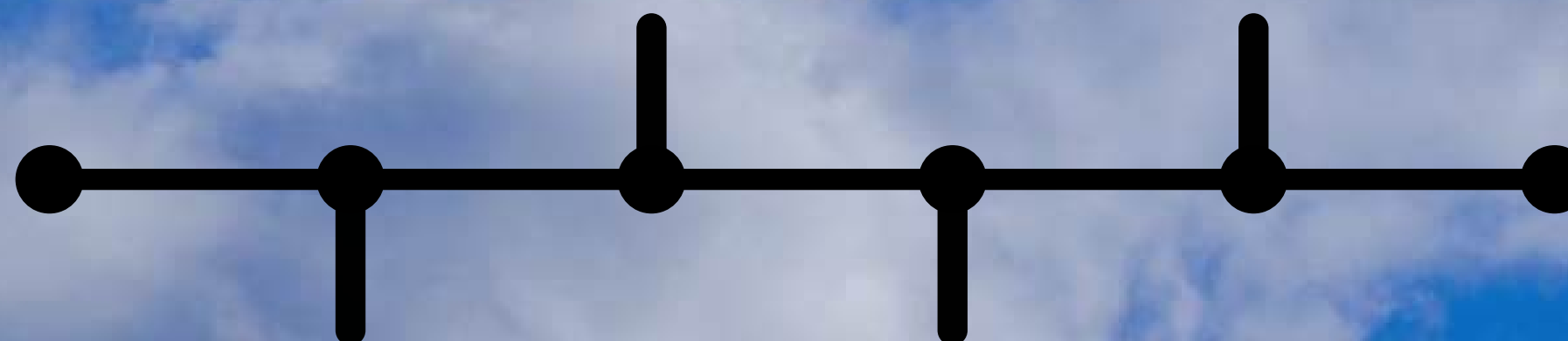
Nieuwe Wending

nieuwe
wending

1988

2007

2019

1995

2018

2020

studie geschiedenis

Galjaard-prijs

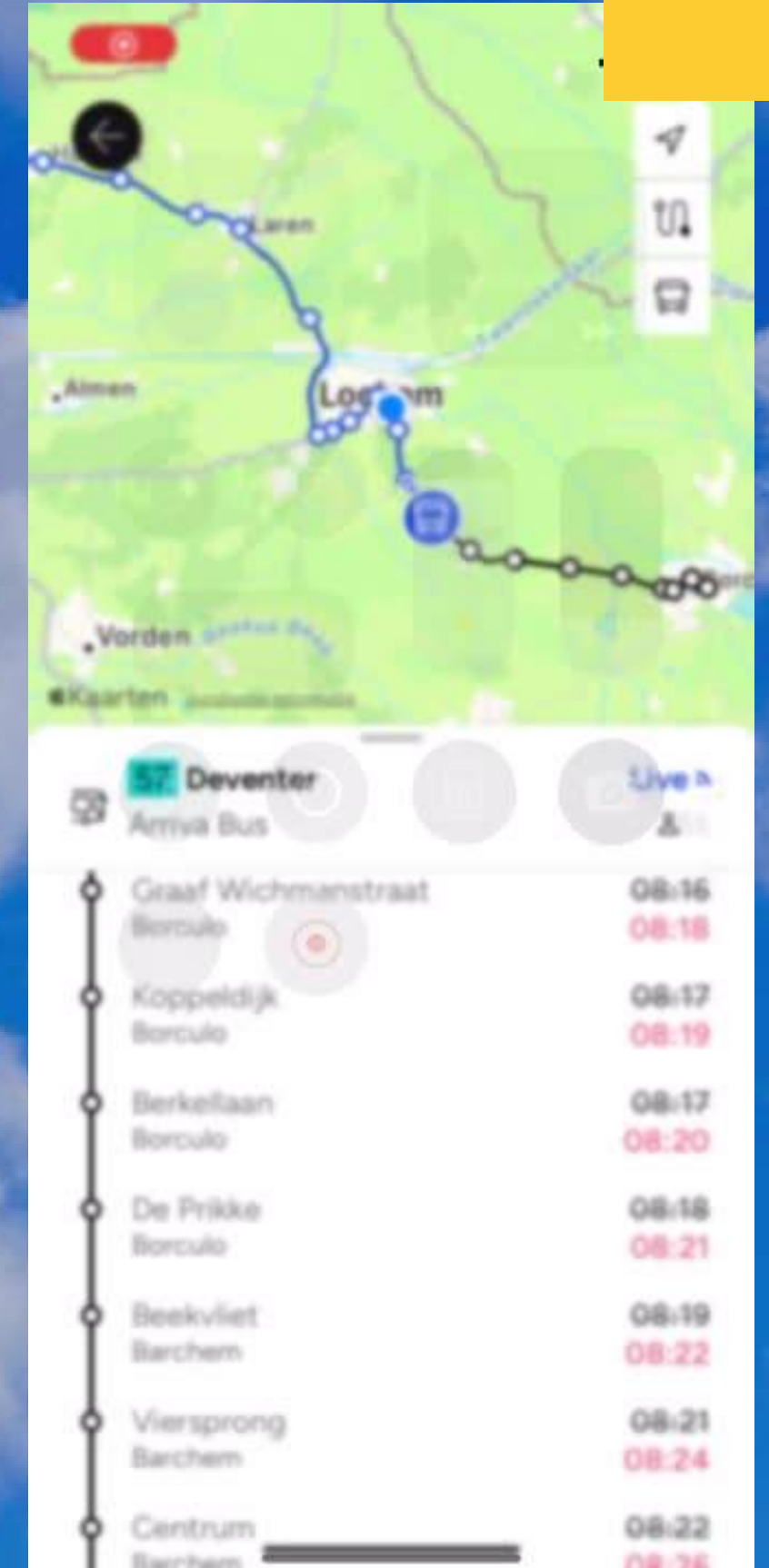

gedragsveranderaar

2015

2025

2022

destentor.nl ■ e-mail: zutphen@destentor.nl / achterhoek@destentor.nl ■ woensdag 12 januari 2022

Zutphen & Achterhoek

■ Tom Schootink uit Lochem doet onderzoek naar psychologische motieven

Hoe krijg je mensen zo ver om voor deelauto te kiezen?

Waarom zijn mensen zo huiverig als het gaat over het gebruik van een elektrische deelauto? En hoe krijg je mensen zover dat ze toch overstag gaan? Tom Schootink uit Lochem doet met zijn team voor LochemEnergie onderzoek naar de psychologie die schuilt achter de overwegingen om een elektrische deelauto te gebruiken.

Judith Bolink
Lochem

Hij vertelt het met enige gêne. Als hij met zijn deelauto langs een bushokje reed en daar een man zag staan van ongeveer zijn leeftijd, dan liet Tom Schootink (51) uit Lochem tot enkele jaren geleden geregeld zijn fantasie de vrije loop. Wat zou die man toch zijn overkomen, vroeg hij zich af. Zou zijn rijbewijs zijn afgepakt? Zou hij te veel hebben gedronken? Onbewust zocht hij naar allerlei verklaringen voor het feit dat die man daar stond. Of beter gezegd: voor waarom die man niet - net als hijzelf - in een auto zat.

Tegenwoordig staat Schootink zelf ook vaak bij bushokjes. Niet omdat hij verslaafd is geraakt of zijn rijbewijs moest inleveren. Nee, hij is duurzaam en milieubewuster gaan handelen. Waar hij en zijn gezin tot enkele jaren geleden staan, is er daar één van verdwenen. Het openbaar vervoer is vaak een prima alternatief gebleken. Niet als het gebruik van deelauto's.

Just dat laatste zette Schootink, die als communicatie-deskundige werkt aan gedragsverandering, aan het denken. Hoe kan het dat hij nu wel elektrische deelauto's is gaan gebruiken en daarvoorheen nauwelijks voor open stond. Die zogenaamd wel-overwogen keuzes om iets te doen - zoals een investering in een duurzame oplossing -, op hoeveel onbewuste motieven zijn die eigenlijk gestoeld? Welke psychologische factoren spelen mee? En wat heeft nu eigenlijk zijn eigen gedrag doen veranderen?

Voor LochemEnergie, de plaatselijke energiecoöperatie in zijn gemeente waar hij lid van is, doet hij daarom onderzoek naar het gebruik van elektrische deelauto's en de achterliggende psychologie van klimaatcommunicatie. Met als belangrijkste vraag: hoe krijg je mensen zo ver dat ze wel een deelauto gaan gebruiken?

Welke psychologische factoren hebben voor jezelf meegespeeld als het gaat over het gebruik van een deelauto?

Schootink: „Een goede vraag. Mis-

schien toch wel de sociale druk. In mijn omgeving deden steeds meer mensen uitdruken op het gebied van duurzaamheid. Denk aan zonnepanelen of andere duurzame oplossingen. Toen ben ik daar zelf ook meer naar gaan kijken. Onbewust. Je wilt niet achterblijven. Dan speelt het fenomeen 'environmental status signaling' toch onbewust een rol. Dat betekent dat het vertonen van klimaatbewust gedrag status geeft."

Een auto voor de deur geeft toch ook status?

„Precies. Zo was dat voor mij dus ook. Ik heb zelf nooit in een hele grote of peperdure auto gereden, maar als ik dan zo'n mooie auto zag, dan kreeg ik daar toch op wat voor manier dan ook wel bepaalde gedachten bij. Autobezit is misschien ook wel een soort van verslaving. Het aantal auto's neemt ook al jaren toe, meer dan het aantal inwoners. De vraag is waarom we dit zo belangrijk vinden, maar tegelijkertijd in de meeste gevallen ook vinden dat we duurzamer moeten leven."

Hoe merkte je dat bij jezelf?

„Als ik vroeger langs bushokjes reed en daar mensen van mijn leeftijd zag staan, dan vroeg ik mij af of ze iets hadden gedaan waardoor ze niet in hun auto konden rijden. Alsof het zo vanzelfsprekend is dat je altijd met een auto moet gaan. Misschien wel omdat bijna iedereen het doet: dus ook een soort druk. En dat is als je er meer over gaat nadenken, best raar."

Autobezit is misschien ook wel een soort van verslaving

- Tom Schootink

Hoe ziet jullie onderzoek eruit? „We hebben eerst literatuuronderzoek gedaan. Dan gaat het erom dat we hebben gekken wat er wetenschappelijk al bekend is over dit onderwerp. We hebben aan de hand daarvan een psychologische landingsanalyse gemaakt: welke belemmerende en stimulerende factoren spelen een rol. De conclusie is dat onze motieven vaak veel minder rationeel zijn dan wij zelf aannemen. De vraag die wij ons nu stellen, is wat mensen zou kunnen motiveren om alsnog na te denken over elektrische deelauto's en wat hen hierbij tegenhoudt."

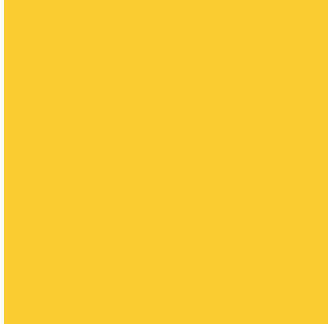
Hoe krijgen jullie antwoord op die vragen?

„We hebben een vragenlijst opgesteld. We hopen dat zoveel mogelijk Lochemers die willen invullen. Daarmee toetsen we aan de hand van alle verzamelde inzichten uit de literatuur, hoe dat nu precies in Lochem zit. Hoe meer je weet over wat mensen beweegt, hoe meer je daar gericht campagne voor kan voeren."

Maar je rijdt zelf nog in een oude deelauto.

„Dat klopt. Ik ben er nog lang niet, haha. Het is lang niet altijd gemakkelijk om duurzaam te zijn, er is ook nog genoeg dat ik zelf kan verbeteren. Maar de tweede auto is wel ingruild voor een deelauto. Als meer mensen dat zouden doen, dan is dat al winst."

[Mind the brain]

Hoe ons denken werkt

Mind the brain

Basisprocessen

Systeem 1 en 2

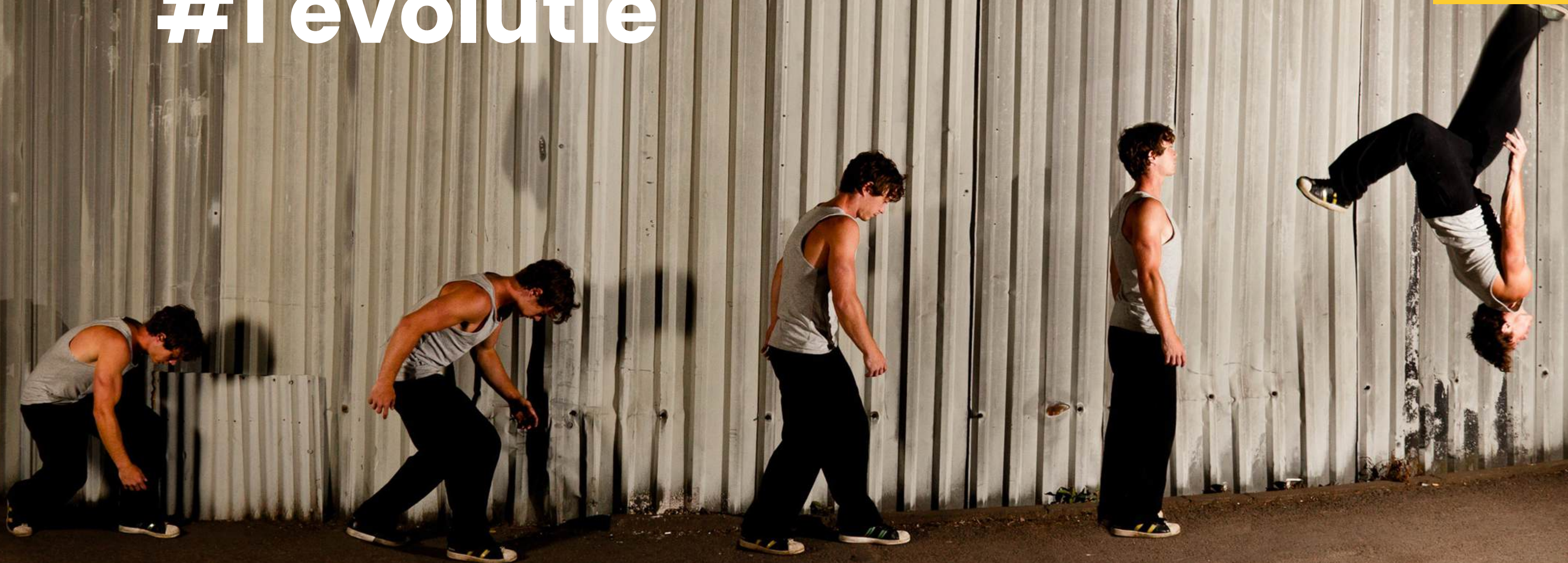
Kuddedieren

Biases

De bubbel

#1 evolutie

#2 energie

#3 zelf

#4 sociaal

#5 waarden

Mind the brain

Basisprocessen
Systeem 1 en 2
Kuddedieren
Biases
De bubbel

EGEER
EIGEN
EVEN

ERTAIRE PARTIJ

splinter

www.splinterpolitiek.nl

msc

Pieter
Omtzigt

We zijn niet zo
rationeel als we
denken

nieuwe
wending

A young man with short brown hair, wearing a red button-down shirt and blue jeans, is sitting in a blue train seat. He is looking down at a white smartphone in his hands with a slight smile. The background shows the interior of a train with large windows and other empty seats.

Ons brein heeft een automatische piloot

Mind the brain

Basisprocessen
Systeem 1 en 2

Kuddedieren

Biases

De bubbel

kuddedieren

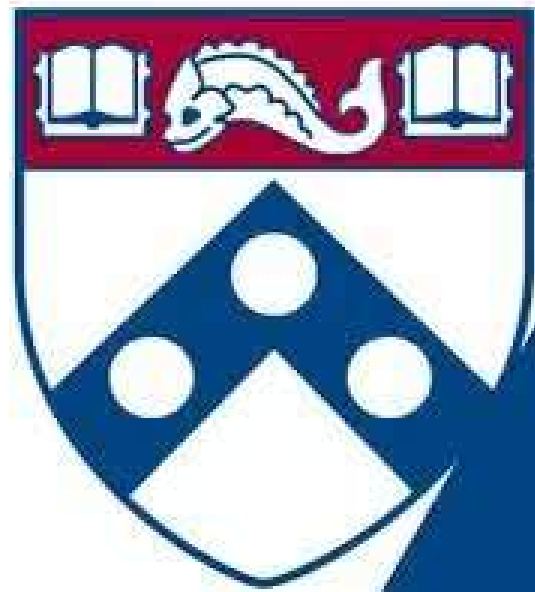

hier geen
fietsen parkeren!

Je blokkeert
dan de ingang naar
de fietsenstalling

Annenberg
SCHOOL FOR COMMUNICATIONS
UNIVERSITY OF PENNSYLVANIA

Mind the brain

Basisprocessen
Systeem 1 en 2
Kuddedieren
Biases
De bubbel

biases

THE COGNITIVE BIAS CODEX

What Should We Remember?

Too Much Information

To avoid mistakes, we aim to preserve autonomy and group status, and avoid irreversible decisions

To get things done, we tend to complete things we've invested time and energy in

To stay focused, we favor the immediate, relatable thing in front of us

Need To Act Fast

To act, we must be confident we can make an impact and feel what we do is important

We project our current mindset and assumptions onto the past and future

We think we know what other people are thinking

We simplify probabilities and numbers to make them easier to think about

We imagine things and people we're familiar with or fond of as better

We fill in characteristics from stereotypes, generalities, and prior histories

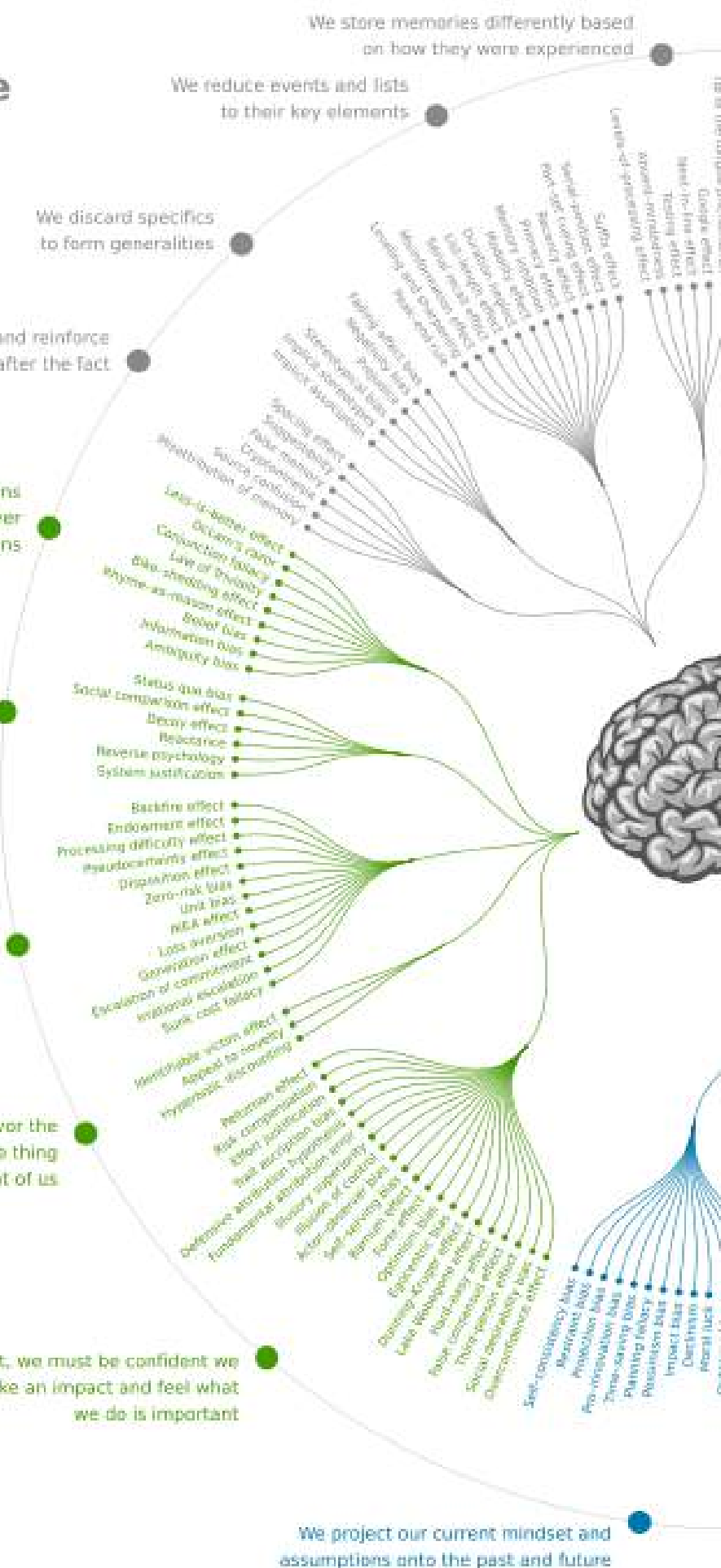
We tend to find stories and patterns even when looking at sparse data

We notice flaws in others more easily than we notice flaws in ourselves

We are drawn to details that confirm our own existing beliefs

We notice when something has changed

We notice things already primed in memory or repeated often
Bizarre, funny, visually striking, or anthropomorphic things stick out more than non-bizarre/unfunny things

confirmation bias

optimism bias

loss aversion

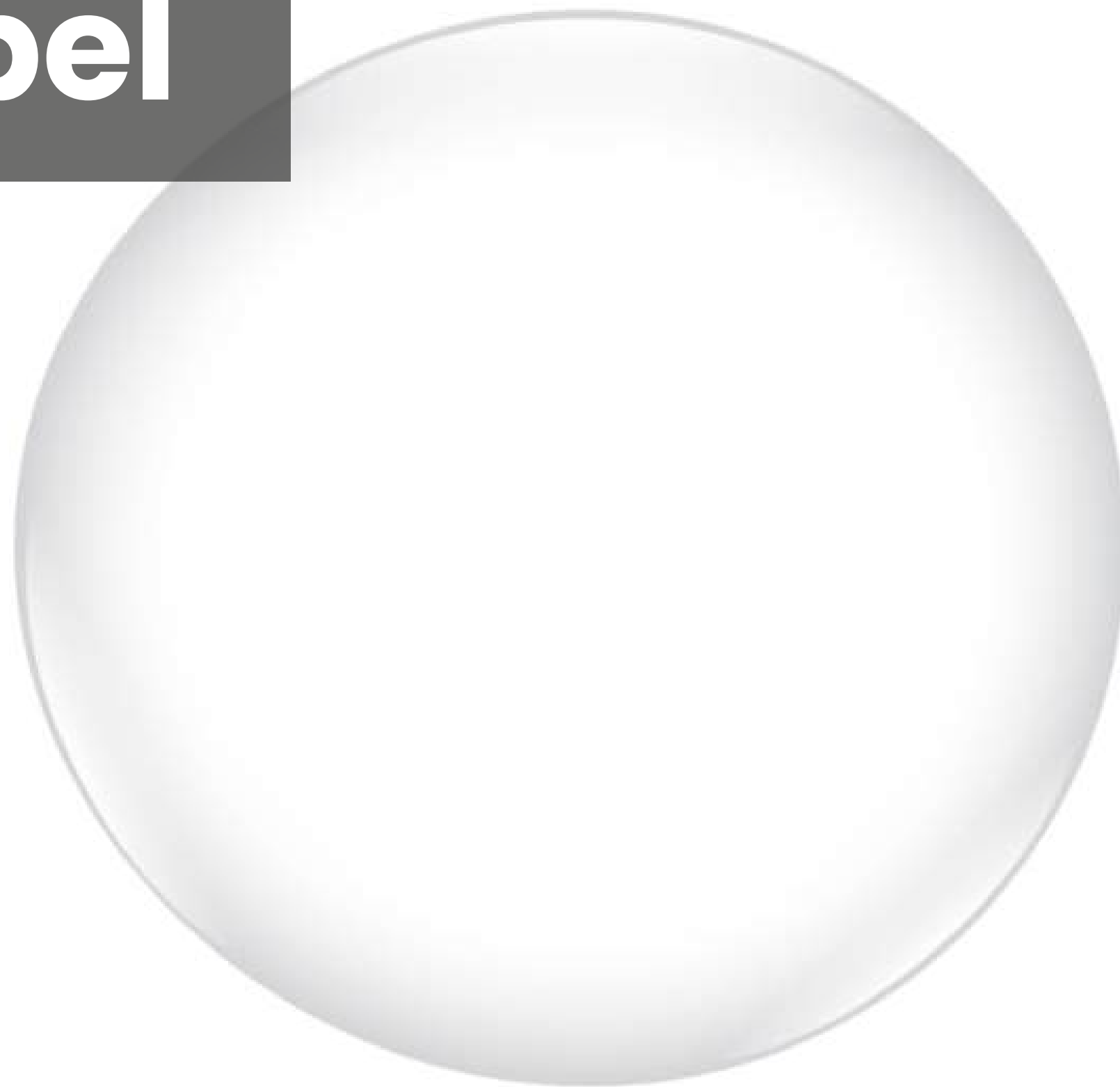
availability bias bias

Mind the brain

Basisprocessen
Systeem 1 en 2
Kuddedieren
Biases
De bubbel

de bubbel

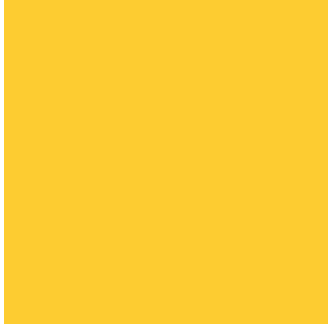

identity-lockbox

identity-lockbox

- Personen
- Groepen
- Dingen
- Meningen
- Daden
- Situaties

[weerstand]

Hoe ons brein werkt bij veranderingen

weerstanden

#1 reactance

Reactance

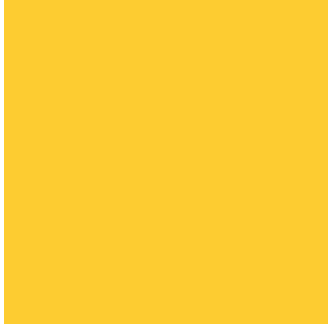

#2 scepticisme

#3 inertia

[weerstand en overwinnen]

Hoe je voorbij de poortjes komt

#1 reactance

- **weerstand erkennen**
- **afzender kiezen**
- **keuze geven**

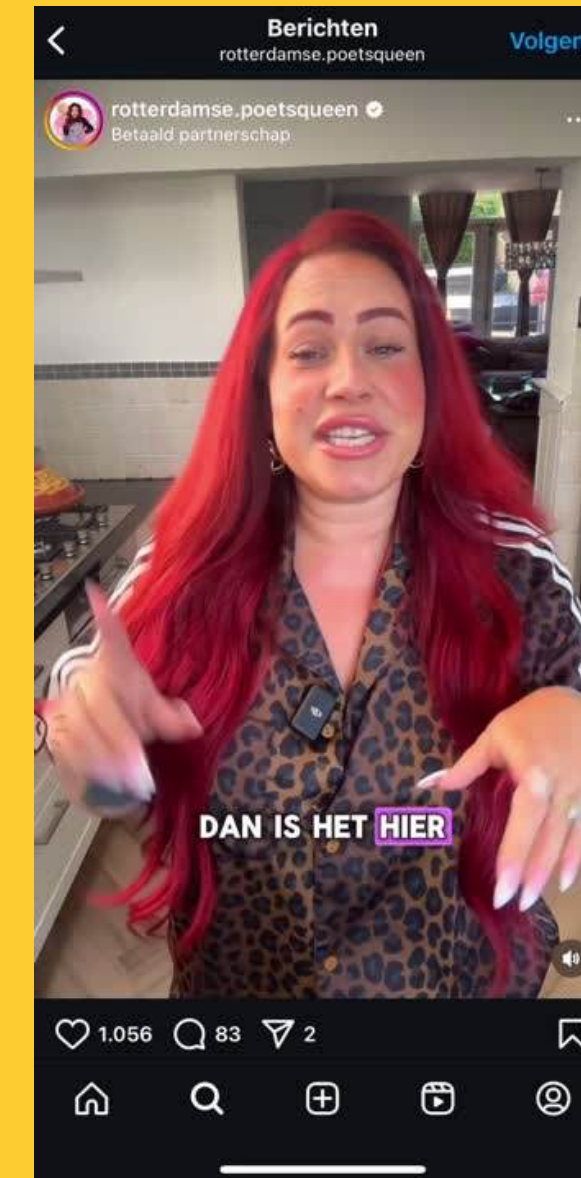
Weerstand erkennen

Afzender kiezen

Afzender kiezen

Keuzevrijheid geven

Jetten, de minister voor Klimaat en Energie die zaterdag de overheidscampagne lanceerde om het land aan te sporen tot minder gasverbruik, blijft weg bij de doemscenario's. Matigen met energie wordt vooral een project van samen de schouders eronder. 'Doe mee!', is de boodschap die hij verspreidt, glunderend als altijd. Want als hij het goed bekijkt, ziet hij vooral voordelen: 'Het is goed voor je portemonnee, goed voor het klimaat én het helpt ons om minder afhankelijk te worden van gas uit Rusland.' Maar let wel: 'Uiteindelijk ga je er helemaal zelf over hoe lang je doucht.'

#2 scepticisme

- **altercasting**
- **zelf-overtuiging**
- **sociale normen**

Altercasting

Zelf-overtuiging

Sociale normen

Sociale normen

#3 inertia

- makkelijk maken
- implementatie-intentie
- commitment vragen

Makkelijk maken

Water is a precious resource

Supply is squeezed between a growing population and changing climate.

1.4 million
population growth
since 2001.

We need to save 4 litres
per person per day.

Sustainable
water use:

155
litres

Current
water use:

159
litres

People are saving water in easy ways.

Keeping
showers
short **(38%)**

Installing a
water-saving
shower head
(57%)

Turning off the
tap while shaving
or brushing their
teeth **(63%)**

We're all in this together.

29% of Melburnians say
they aren't doing
enough to save water.

80% believe water
conservation is "very or
extremely important".

Learn more and share tips: makeeverydropcount.com.au

Statistics recorded by the Saving water in Melbourne (SWIM) survey, 2021.

njeuwe
wending

Implementatie-intentie

Fiets je ook naar de Plotter?

Hat is je vast niet ontgaan. De Paulus Plotterstraat is een drukke straat met meerdere scholen en veel verkeer. Iedere ouder wil dat zijn of haar kind veilig naar school kan. Daarom start gemeente Zutphen eind 2024 met een herinrichting van de straat. Van een drukke autoweg, naar een veilige fietsstraat.

Ook jij kan hieraan bijdragen. Laat de auto zo nu en dan staan en stap vaker samen op de fiets.

Nieuwsgierig naar de nieuwe indeling? Scan de QR-code.

Lekker lang

Nieuw, is heel anders!

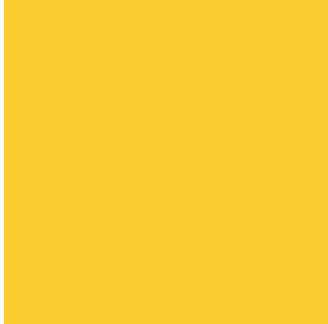
Wij fietsen naar school op:

- ☐ Maandag
- ☐ Dinsdag
- ☐ Woensdag
- ☐ Donderdag
- ☐ Vrijdag

Handtekening ouder/verzorger

Commitment vragen

[klimaatpsychologie]

koplopers en wetenschappers

#1

“

Je neemt mensen mee van A naar B
via B, zodra en zolang je de
gedroomde wereld van morgen helpt
te koppelen aan de verlangens over
opgaven van vandaag.

”

Dr. Guido Rijnja, adviseur communicatiebeleid Rijksvoorlichtingsdienst

nieuwe
trending

#2

“

De klimaatspagaat bestaat, maar daar kunnen we uitkomen; door jou (van self-silencing naar rolmodel) en door te werken aan motivatie, gelegenheid, capaciteit (COM-B)

“

Reint-Jan Renes, HvA, psychologie voor een duurzame stad

nieuwe
wending

de
rubriek
van
jos

nieuwe
wending

#3

“

Mensen zich minder laten
leiden door financiële
prikkels of feiten, en juist
meer door normen,
waarden en gevoelens

Prof. dr. Linda Steg, Universiteit Groningen

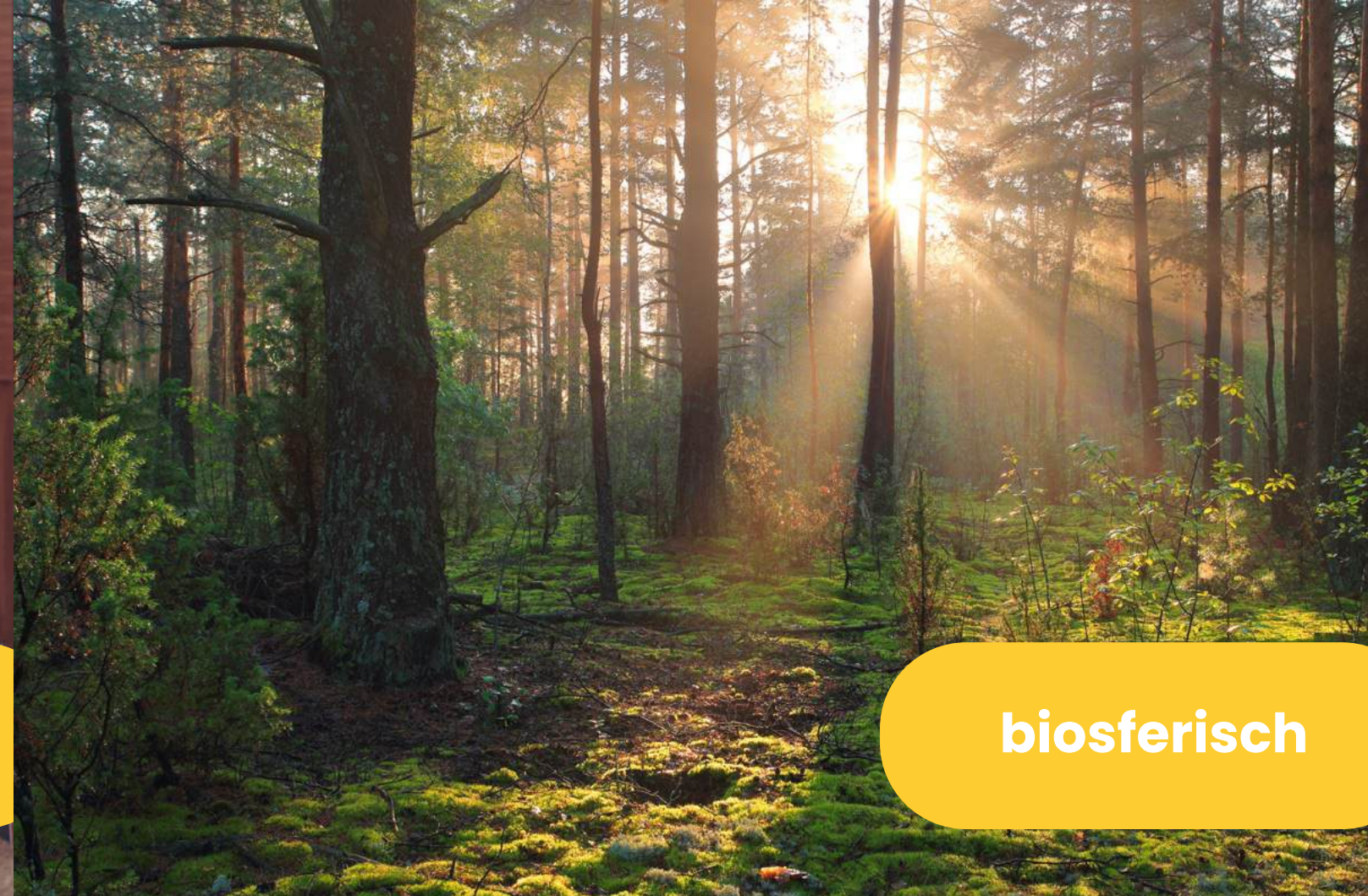
“

nieuwe
wending

altruistisch

biosferisch

hedonistisch

egoistisch

#4

“

Systeemverandering
aanjagen en het alternatief
aantrekkelijk maken

”

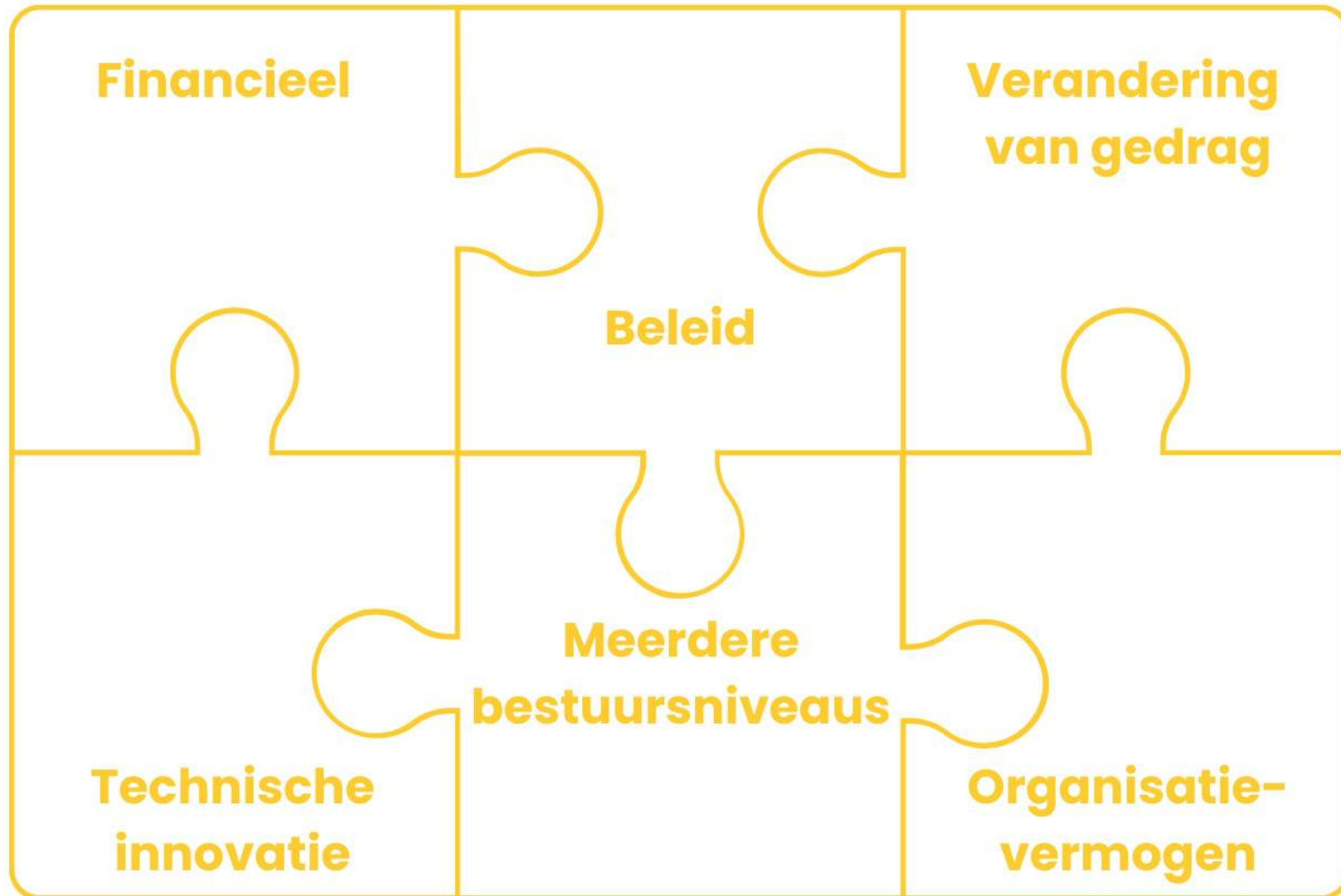
Prof. Dr. Esther Esther Papies, Radboud Universiteit

nieuwe
wending

voor versnellen van systeemtransities

enabling conditions

“ #5

Om maatschappelijke transitie te versnellen hebben we nieuwe verhalen nodig. Effectieve boodschappen die mensen begrijpen, hun waarden aanspreken en tot actie aanzetten.

”

Jens van der Weele, taalstrateeg

Het change narrative

Wie is de
hoofdpersoon?

Somebody

Welke waarden zijn
echt belangrijk?

Wanted

Welk probleem
moet worden
opgelost?

But

Wat is de oplossing
voor het probleem?

So

Wat als alles
opgelost is?

Then

**CHOCO
SEIZOEN**
2022-2023

13,347,031
kilo chocolade

10,104
ton cacaobonen
gekocht

17,740
boeren waarmee
we samenwerken

10,6M
betaald aan premies

Koplopers samengevat

- Laat het verlangen zien
- Geef zelf het goede voorbeeld
- Maak gebruik van waarden
- Werk aan gedrag én aan het systeem
- Vertel een goed verhaal